

ΥΒΡΙΣ ΚΑΙ ΚΑΘΑΡΣΙΣ ΠΑΡ' ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΩΙ

Ἡ καθόλου παρουσία καὶ δραῖσις τοῦ Κυπριώτη εἰς τὸ κονταροκτύπημα τοῦ Ἑρωτοκρίτου, δημιουργεῖ, κατ' ἐμὴν γνώμην, ἄξιον ἐρεῦνης καὶ ἐρμηνείας φιλολογικὸν ζήτημα.

Ὁ ἥρωας φέρει τὰ ὀνόματα Κυπριώτης, Κυπρίδης καὶ Κυπρίδημος, δι' ὧν πάντων δηλοῦται ἀμέσως ἡ ἐκ Κύπρου καταγωγή του¹. Τὸ τελευταῖον τούτων, τὸ Κυπρίδημος, ἐπλάσθη κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Χαρίδημος², ὄνομα τοῦ Κρητικοῦ ἥρωος, πιθανῶς ἵνα τὰ δύο αὐτὰ ὀνόματα ὁμοιοῦν καὶ διακρίνωνται συνδεδεμένα μεταξὺ τῶν ὀνομάτων πάντων τῶν λοιπῶν ἡρώων τοῦ ἔργου. Χαρακτηρίζεται δ' οὗτος ὡς ρηγόπουλος, ἥτοι ὡς βασιλικὸς γόνος — ὑψηλὸς τίτλος, τὸν ὁποῖον μόνον ἄλλοι τρεῖς ἥρωες τοῦ κονταροκτυπήματος φέρουν, οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Βυζαντίου, τῆς Κρήτης καὶ τοῦ Ἀναπλιῦ.

Ἡ οἰκονομία τοῦ ἔργου παρέχει τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὸν Ἑρωτόκριτον, κύριον ἥρωα αὐτοῦ. Εἰς τὸ κονταροκτύπημα (Ἑρωτ. Β') πρώτην θέσιν ὡσαύτως ἔχουν μετὰ τοῦ Ἑρωτοκρίτου οἱ Χαρίδημος καὶ Κυπρίδημος, ἰσώνυμοι καὶ ἰσάξιοι. Οἱ τρεῖς οὗτοι ἐπὶ λέγονται ὑπὸ τοῦ Ρήγα τῶν Ἀθηνῶν ἀριστίνδην ὡς οἱ ἐπιφανέστατοι πάντων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς ὑπολοίπους δέκα ρηγόπουλους καὶ ἀφεντόπουλους, οἱ ὁποῖοι ἀνταπεκρίθησαν εἰς πρόσκλησιν τοῦ Ρήγα καὶ προσῆλθαν διὰ νὰ κονταροκτυπήσουν μὲ ἑπαθλον τὴν «τζόγια»:

B 1273

*Ὁ Κυπριώτης εἶν' ὁ γεῖς καὶ ὁ Κρητικὸς ὁ ἄλλος
καὶ ὁ τρίτος ὁ Πωτόκριτος, πον' ν' ἀντρεῖας τὸ κάλλος.*

Πρῶτος κατονομάζεται καὶ ἀνακηρύσσεται ὁ Κυπριώτης. Οἱ δύο ἄλλοι, ὁ Κρητικὸς καὶ ὁ Ἑρωτόκριτος, εἶναι δὲ μὲν ὁ συμπατριώτης τοῦ ποιητοῦ, ὁ δὲ κύριος ἥρωας τοῦ ἔργου, ἐπομένως ἡ προβολὴ των εἶναι εὐεξήγητος.

¹) Τὸ Κυπριώτης εἶναι ἐθνικὸν ἐσχηματισμένον διὰ τῆς καταλήξεως -ιώτης, τὸ δὲ Κυπρίδης μᾶλλον συγκεκομμένος τύπος ἐκ τοῦ Κυπρίδημος.

²) Πρῶτος ὑπέδειξε τοῦτο ὁ φίλος Σ. Ἀλεξίου, Κρητικὰ Χρονικὰ ΣΤ' (1952), σ. 391.

Ἀνάγκην ἐρμηνείας ἔχει ἡ προβολὴ καὶ δρᾶσις τοῦ Κυπριώτη. Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἀναγνωρίζεται ἀνώτερος καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ Βασιλόπουλου τοῦ Βυζαντίου, δηλαδὴ τοῦ ὑψηλοῦ βασιλικοῦ βλαστοῦ τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου. Εἶναι δύσκολος ποιητικὸς τόπος, τὸν ὁποῖον ἀντιμετώπισεν ἀριστοτεχνικῶς ὁ Βιτζέντζος Κορνᾶρος. Ἐνεφάνισε δηλονότι τὸ βασιλόπουλο τοῦ Βυζαντίου ὅχι ὡς ἐξαιρετικὸν ἥρωα, ἀλλ' ὡς ὑπερτατον σύμβολον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὡς μίαν καταπλησσοῦσης ἐπιβολῆς προσωπικότητα, τῆς ὁποίας ἡ παρουσία ὑπῆρξεν ὅλως συμβολικῇ. Ἦλθε καὶ ἐφυγεν ἀμίλητος, ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ τὸν ἰδῇ ὁ ἐλληνικὸς κόσμος, νὰ ἐνθυμηθῇ ὅτι ὑπάρχει πάντοτε ἐκεῖ μακρὰν εἰς τὸν Βόσπορον ἡ μεγάλη κεφαλὴ τοῦ σκλαβωμένου Γένους. Ἡ παρουσία του παρεμβάλλεται συμβολικῶς καὶ ἐπεισοδιακῶς μέσα εἰς τὸ ἀναχρονιστικὸν ἀρχαιοελληνικὸν περιβάλλον, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου τοποθετεῖται τὸ κονταροκτύπημα.

Ὅθεν εἶναι προφανὲς ὅτι πρῶτην θέσιν ἥρωος τοῦ κονταροκτυπήματος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καταλάβῃ τὸ ρηγόπουλον τοῦ Βυζαντίου, διότι ἄλλως θὰ ἔπρεπε νὰ μονομαχήσῃ μὲ ἓνα κοινὸν θνητόν, τὸν Ἐρωτόκριτον, καὶ νὰ ἡττηθῇ ὑπ' αὐτοῦ. Αὐτὴν τὴν πρῶτην, ἀλλὰ καὶ λίαν δύσκολον καὶ μοιραῖαν διὰ τὸν κατέχοντα, ἐφ' ὅσον ἐκ τῆς οἰκονομίας τοῦ ἔργου οὗτος πρόκειται νὰ ἡττηθῇ τελικῶς ἀπὸ τὸν Ἐρωτόκριτον, θέσιν, ὁ ποιητὴς ἀπονέμει εἰς τὸν Κυπριώτην Κυπρίδημον ἢ Κυπρίδην.

Κατὰ τὴν οἰκονομίαν αὐτὴν τοῦ κονταροκτυπήματος οἱ τρεῖς ἀριστίδην ἐπιλεγέντες Ἐρωτόκριτος, Χαρίδημος καὶ Κυπρίδης ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς ὑπολοίπους δέκα, κατόπιν δὲ κληρώσεως :

B 1297 *τρεῖς τρεῖς ἐλάχανε τῶν δυό, τέσσερεις τοῦ Κυπρίδῃ,
τὸ ριζικόν-του θέλησε, κι ὁ Πῆγας τοῦ τσι δίδει.*

Ἐνῷ λοιπὸν οἱ δύο ἄλλοι πρωταγωνισταὶ τοῦ κονταροκτυπήματος ἐκληρώθησαν διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν ἀνὰ τρεῖς ἕκαστος ἀντιπάλους, ὁ Κυπριώτης ὠρίσθη νὰ ἀντιμετωπίσῃ τέσσαρας, οἵτινες εἶναι οἱ ἐξῆς :

B 1285 *ὁ Δημοφάνης τὸ θεριὸ ἀπὸ τῇ Μυτιλήνῃ,
κι ἀπὸ τ' Ἀνάπλι Ἀντρόμαχος, λιόντες θεριὰ καὶ κεῖνοι,
κι ὁ Γλυκοστράτης τῆς Ἀξῆς τὸ φοβερὸ κοντάρι,
κι Ἀφέντης τοῦ Βυζάντιου τ' ὁμορφο παλληκάρι*

Ἐκ τῶν δεκατριῶν ἐν συνόλῳ προσελθόντων εἰς τὸ κονταροκτύπημα ρηγόπουλοι, δηλ. βασιλικοὶ γόννοι, εἶναι μόνον τέσσαρες, ὁ Κρητικὸς, ὁ Κυπριώτης, τὸ Ρηγόπουλο τοῦ Βυζαντίου καὶ τὸ Ρηγόπουλο τ' Ἀναπλίου. Ἐχει λοιπὸν νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὁ Κυπρίδης ὅχι

μόνον τέσσαρας ἀντιπάλους ἔναντι τριῶν ποῦ θὰ ἀντιμετωπίσουν ἕκαστος τῶν δύο ἄλλων πρωταγωνιστῶν, ἀλλὰ μεταξὺ τῶν τεσσάρων τούτων, καὶ μόνος αὐτὸς κατ' ἐξαίρεσιν, δύο βασιλικοὺς πρίγκιπας, τὸν Ἀντρομάχον «ἀπὸ τ' Ἀνάπλι» δηλ. τὸν ἐκπρόσωπον τῆς Ἑλληνικῆς Πελοποννήσου καὶ τὸν Πιστόφορον τοῦ Βυζαντίου, δηλ. τὴν ὑψηλοτέραν προσωπικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κατὰ τὴν διεξαγωγὴν μάλιστα τοῦ ἀγῶνος θὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν Ρήγαν τοῦ Βυζαντίου ὡς ἴσος πρὸς ἴσον:

B 1779 Ἦσαν-κ' οἱ δυὸ Ρηγόπουλλοι, ἦσαν-κ' οἱ δυὸ ἀντρειωμένοι,
δυὸ κονταρὲς ἐδώκασιν, ὅπου στήν Οἰκουμένην
δὲν εὗρεθῆκαν ἄλλοι δυὸ ὥσαν αὐτοὺς νὰ κάμουν.

Οὐδεὶς ἄλλος ἐκ τῶν ἡρώων τοῦ κονταροκτυπήματος ἀναβιβάζεται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ εἰς ἴσην πρὸς τὸν Ρηγόπουλον τοῦ Βυζαντίου τάξιν, εἰς οὐδένα ἄλλον, οὐδ' εἰς αὐτὸν τὸν συμπατριώτην Χαρίδημον, ἐπεφύλαξεν ὁ Κορνᾶρος τὴν τιμὴν νὰ νικήσῃ κατὰ τὴν μονομαχίαν τὸν ὑψηλὸν βλαστὸν τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου. Εἶναι προφανὲς ἡ ποιητικὴ προσπάθεια νὰ ἐξαρθῇ εἰς τὸ ἔπακρον ὁ τραγικὸς ἥρωας τοῦ κονταροκτυπήματος, ὁ προωρισμένος ἐν τούτοις νὰ χάσῃ τελικῶς τὸν ἀγῶνα.

Ἡ οἰκονομία τοῦ ἔργου ἐπιβάλλει ἵνα κατὰ τὸν δύσκολον αὐτὸν ἀγῶνα ἀναδειχθῇ νικητὴς ὁ Ἐρωτόκριτος. Ἡδύνατο ἐπομένως ὁ ἀντίπαλός του νὰ εἶναι εἰς οἰοσδήποτε γνωστὸς καὶ ἐπιφανὲς ἀγωνιστής, ἐφ' ὅσον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὑποθέσεως ἤρκει ἡ ἡττὰ του πρὸς ἕνα εἰς τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἐρωτοκρίτου. Ἐκ μιᾶς τοιαύτης ποιητικῆς οὐδετερότητος ὥς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἡ ἀξία τοῦ ἔργου δὲν θὰ ἐμειοῦτο. Ἐφ' ὅσον δὲ μέχρι καὶ πρὸ τινος ἀκόμῃ ἡ γενικώτερον κρατοῦσα γνώμη ἦτο ὅτι ὁ Βιτζέντζος Κορνᾶρος ὑπῆρξε «λαϊκὸς» ποιητής, οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ὑπώπτευσεν ὅτι τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν Κυπρίδημον ἀκολουθοῦν εἰς μεγάλους κανόνας τῆς ἑλληνικῆς Τέχνης.

Βαθυτέρα δηλονότι ἐνατένισις τῶν συνθηκῶν, ὅφ' ἃς ἐμφανίζεται καὶ δοῦν ἐν τῷ ἔργῳ ὁ ἐκ Κύπρου ἥρωας, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἠργάσθη κατὰ πρότυπον ἀρχαίας ἑλληνικῆς τραγωδίας, παρασκευάσας ἀριστοτεχνικῶς ὕβριν τοῦ θείου καὶ τιμωρίαν τοῦ ὕβριστοῦ ἥρωος διὰ τῆς ἡττης αὐτοῦ. Τὸ μέχρι τοῦδε λανθάνον τὴν περὶ τὸ ἔργον τοῦ Κορνάρου ἐρευνᾶν σημαντικὸν τοῦτο ποιητικὸν στοιχεῖον, ἀποδεικνύει ὅτι πρέπει νὰ ἀναθεωρηθῇ ριζικῶς ἡ γενικῶς κρατοῦσα ἀντίληψις περὶ τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς μορφώσεως τοῦ Κρητὸς ποιητοῦ³. Τοῦτο δὲ βεβαίως, ἂν ἡ ἐνταῦθα ὑποστηριζομένη θέ-

³) Ἀνάλογον ἀποψιν πρὸς τὴν ἡμετέραν διετύπωσεν ἤδη πρὸ δεκαετίας ὁ Σ. Ἀλεξίου, ὁρμηθεὶς ἐξ ἄλλων στοιχείων τοῦ ἔργου· ἔνθ' ἀν. σ. 351 κ.εξ.

σις, ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὁποίας ἔρχομαι εὐθὺς ἀμέσως, εἶναι ὀρθή.

Τὸ κονταροκτύπημα τοποθετεῖται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ εἰς ἀρχαιοελληνικὸν περιβάλλον τῶν Ἀθηνῶν. Εἶναι δὲ τοῦτο μέρος ἐνὸς ἐρωτικοῦ ποιήματος, τοῦ ὁποίου πυρὴν εἶναι «ἡ ἐξύμνησις τοῦ ἀγνοῦ καὶ σταθεροῦ ἔρωτος τῆς Ἀρετῆς καὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου ὡς ιδεώδους ὑποδείγματος τοῦ πάθους τούτου»⁴. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Β. Κορνᾶρος εἶχεν ὑπ' ὄψει ξένον πρότυπον κατὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ ἔργου του, δὲν μειώνει τὴν σημασίαν τῆς ἐνταῦθα ὑποστηριζομένης θέσεως. Τουναντίον, τὸ γνησίως ἑλληνικὸν τραγικὸν στοιχεῖον, ὅπερ ὑποστηρίζομεν ὅτι εἰσάγει, ἀποδεικνύει τὸ ὑπὸ πολλῶν ἐκ τῶν ἀξιολόγων μελετητῶν τοῦ Ἐρωτοκρίτου ὑποστηριχθέν, ὅτι δηλαδὴ ὁ Κρήσις ποιητὴς προσέδωκεν εἰς τὸ ἔργον καθαρῶς ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, ἐπὶ πλέον δ' ὅτι ἐχρησιμοποίησεν ἀσυνήθην διὰ τὴν ἐποχὴν καὶ τὸν τρόπον δράσεώς του ποιητικὰ μέσα.

Ἡ ὅλη ὑπόθεσις τοῦ Ἐρωτοκρίτου τοποθετεῖται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ εἰς τὸ ἀρχαιοελληνικόν, προχριστιανικὸν περιβάλλον τῶν Ἀθηνῶν.

Α 19 *Τσὶ περαζοῦμενους καιρούς, πού οἱ-Ἕλληνες ὠρίζα,
κι ὁπὸν δὲν εἶχ' ἢ πίστι ντως θεμέλιο μηδὲ ρίζα,
τότεσι μὲν ἀγάπη μπιστικὴ στὸν-κόσμο φανερώθη,
κ' ἐγράφη μέσα στὴν-καρδιά, κι οὐδὲ ποτὲ τζι λειώθη·
καὶ μὲ τιμὴ ἦσα δυὸ κορμὰ στοῦ πόθου τὸ καμίνι,
καὶ κάμωμα πολλὰ ἀκριβὸ 'ς ἔτοιους καιρούς ἐγίνη
εἰς τὴν Ἀθήνα, πού 'τονε τσὶ μάθησις ἢ βρῶσις
καὶ τὸ θρονὶ τῆς ἀρετῆς κι ὁ ποταμὸς τσὶ γνώσις.*

Διὰ τὴν ἀντίληψιν τῆς ὅλης ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ἔργου εἶναι ἀξιοπρόσεκτον τὸ ἀνωτέρω τμῆμα τοῦ προλόγου. Ὁ ποιητὴς διδάσκει σαφῶς ὅτι μεταφέρει τὸν ἀναγνώστην εἰς τοὺς ἐνδόξους χρόνους τῶν Ἀθηνῶν, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν εἰς τὴν πόλιν τῆς «γνώσεως» καὶ τῆς «ἀρετῆς» ἐπεκράτει ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἡ ὁποία δὲν εἶχε «θεμέλιο», δηλ. δὲν ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς ἀληθείας ὅπως ἡ χριστιανική. Ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἐποχῆς εἰς ἣν τοποθετεῖται τὸ ἔργον λατρεύει φυσικὰ τοὺς θεοὺς τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Ἔρωτα, τὸν υἱὸν τῆς Ἀφροδίτης.

Προκειμένου περὶ ποιητικοῦ ἔργου πραγματευομένου τὴν ἀποκορύφωσιν τοῦ πάθους καὶ τῆς θυσίας ὑπὲρ τοῦ Ἐρωτος, ἡ ἄμεσος ἀναφορὰ εἰς τὴν προστάτιδα θεότητα εἶναι ἀναμενομένη καὶ φυσική. Πολλοῦ τοῦ ἔργου ὁ ποιητὴς εὗρισκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ περιγράψῃ τὴν φύσιν καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ θεοῦ Ἐρωτος.

⁴) Σ. Ξανθοῦ διδης, Εἰσαγωγή, σ. LXXXII.

Ὁ κύριος ἥρως τοῦ ἔργου φέρει τὸ ὄνομα Ἑρωτόκριτος, ὅπερ δηλοῖ τὸν κρινόμενον, τὸν παιδευόμενον ὑπὸ τοῦ Ἑρωτος, τὸν τελοῦντα ὑπὸ τὴν θείαν αὐτοῦ μανίαν. Εἶναι τὸ τυφλὸν ὄργανον μιᾶς θεότητος, ἧς ἡ καθόλου προσωπικότης καὶ ἡ παράδοσις ἡ συνδεομένη πρὸς αὐτὴν εἶναι κτῆμα τοῦ ποιητοῦ. Ὁ ποιητὴς ἀνάγεται εἰς τὴν παράδοσιν καθ' ἣν ὁ θεὸς ἐγεννήθη ἐν Κύπρῳ:

B 1549 *ἐτοῦτος ἐγεννήθηκεν εἰς τὰ δικά μου μέρη*

λέγει περὶ τοῦ Ἑρωτος ὁ Κυπριώτης. Κατ' ἀρχαίαν ἐλληνικὴν ἀντίληψιν περιγράφει τὸν Ἑρωτα ὡς μικρόν, γυμνόν, πτερωτὸν καὶ τοξότην παῖδα:

A 1261 *ὦφον κακὸ πὸν μέ' βρηκε, ποιά ὦρα νά 'ναι κείνη
ν' ἀναπαγῶ, μὰ τὸ γδυμνὸ κοπέλλι δὲ μ' ἀφίνει.*

B 627 *Ἀγαπηθήκασιν κ' οἱ δύο, κ' ἓνας τὸν ἄλλο θέλει
καὶ τοῦτα κάνει τα συχνὰ τὸ πῖβουλο κοπέλλι*

A 1255 *Αὐτὸς λαβώνει ἀπὸ κοντὰ κι ἀπὸ μακρὰ σκοτώνει,
κι ὅσον-κι ἂν φεύγω κι ἂν γλακῶ, μὲ τὰ φτερὰ μὲ σώνει.*

A 273 *Πολλὰ μεγάλη δύναμι, πολλὰ μεγάλη χάρι
ἔχει τ' ὁλόγδυμνο παιδί, πὸν παίζειι τὸ δοξάρι.*

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ ποιητὴς ἀποφεύγει νὰ ὀνομάσῃ ρητῶς τὸν Ἑρωτα «θεόν», ἀλλὰ τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τῆς σαφοῦς προσωπικῆς τοποθετήσεώς του ἐναντι τῆς ἀρχαίας θρησκείας. Τὴν λ. θεὸς χρησιμοποιεῖ ἅπαξ μόνον ἐν E 1548 ἀναφερόμενος εἰς τὴν χριστιανικὴν θεότητα. Πέρα δ' ὅμως τῆς ἐσκεμμένης ταύτης ἀποφυγῆς, ἡ καθόλου περιγραφή τοῦ Ἑρωτος ἐν τῷ Ἑρωτοκρίτῳ ἀπεικονίζει τοῦτον ὡς ὑπερφυσικὴν δύναμιν.

Ὁ τελὼν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἑρωτος, κατέχεται ὑπὸ θείας μανίας, «ὃ δ' ἔχων μέμνη», εἶναι ἐκτὸς ἑαυτοῦ:

A 157 *μὰ τυφλωμένος βρῖσκομαι, τὰ κάνω δὲν-κατέχω,
κ' ἤχασα τὸ λογαριασμό, καὶ μπλιό μου νοῦ δὲν ἔχω*

Ὁ θεὸς Ἑρως ἐγκαθιστᾷ τὸν θρόνον του εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐκεῖθεν ὡς «Ἀφέντης» διέπει τὴν μοῖραν των:

A 1293 *Ἐναν-τόπο μοναχὸ εἰς τὴν-καρδιά μας μέσα
ἐδιάλεξεν ὁ Ἑρωτας, κ' οἱ-ἄλλοι δὲν-τ' ἀρῆσα
ἐκεῖ 'χει ἓνα ψηλὸ θρονί, ὅπου συχνὰ καθίζει,
τ' ἀπομονάρι μας κορμί, ὡς τοῦ φανῆ, τὸ ρίζει
κι ὡς κινήθῃ ἡ πεθυμιά, κι ἀρχίζει καὶ νικᾷ μας
Ἀφέντης, ὅπου κάθεται, καὶ ρίζει τὴν ἐξά μας,
ζιμὸ σ' ἀγάπη βάνει μας...*

Ὁ περιπλεκόμενος εἰς τὰ δίκτυά του εἶναι καταδικασμένος, διότι

δὲν ὑπάρχει δύναμις ἱκανὴ νὰ τὸν ἀντιμετωπίσῃ :

A 271 Ὁ πόθος ὄντε βουλευθῇ καὶ θέλῃ νὰ νικήσῃ,
γνώσῃ δὲν ἔσδὲ δύναμι, νὰ τόνε πολεμήσῃ.
Πολλὰ μεγάλη δύναμι, πολλὰ μεγάλη χάρι
ἔχει τ' ὀλόγδυμνο παιδί, πὺν παίζει τὸ δοξάρι·
βαστᾷ κουρφα ψιλὴ μαγνιά, τὰ μάτια μας κουκλώνει
καὶ τὸ κακό, πὺν μελετᾷ, δὲ μᾶς τὸ φανερώνει.

Ὁ Ἑρῶς ὑποδουλώνει τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον καθιστᾷ πειθή-
νιον αὐτοῦ ὄργανον :

A 1241 ὁ Ἑρωτας μ' ἐμπέρδεσε, καὶ σκλάβον-τον κρατεῖ με,
καὶ δουλευτὴς του γραφτήκα, καὶ μετὰ κείνον εἶμαι.

Τὸ ἀνθρώπινον δίκαιον εἶναι ἀνίσχυρον πρὸ τοῦ ἀκαταμαχίτου
δικαίου τοῦ τοξότου θεοῦ, ὅστις ἐπιβάλλει τὴν θέλησίν του διὰ πυρὸς
καὶ σιδήρου :

A 1691 Φοβοῦμαι τον-τόν-κύριον μου, τὸ πρᾶμα ντρέπομαι το,
καὶ θέλ' ὀπίσω νὰ συρθῶ, Νένα μου, κάτεχέ το,
μὰ ὁ Ἑρωτας στέκ' ἀνάδια μου, καὶ τ' ἄρματα μοῦ δείχνει,
βαστᾷ φωτιά κι ἀναλαμπή, κι ἀπάνω μου τὴ ρίχνει,
καὶ δὲν-κατέχω εἶντα νὰ πῶ, κ' εἶντα ν' ἀποφασίσω,
τίνος νὰ κάμω θέλημα, καὶ πάλι ποιοῦ ν' ἀφήσω.
Φόβος καὶ πόθος πολεμᾷ, κ' ἐγὼ ἔμαι τὸ σημάδι,
καὶ δὲν μπορῶ τοῦτα τὰ δυὸ νὰ τὰ συμβᾶς ὁμάδι.
Κριτὴ μὲ βάλαν-καὶ τὰ δυὸ, κι ἀπόφασι γυρεύγουν,
πολλὰ μὲ βασανίζουσι, πολλὰ μὲ κιντυνεύουν·
ὥς βουλευθῶ τοῦ κύρι μου τὸ δίκιο νὰ μιλήσω,
ὁ Ἑρωτας μανίζει μου, πὼς θὲ νὰ τὸν ἀφήσω,
κι ὥσάν ὁπού ν-πλιά δυνατός, νὰ κάμω δὲ μ' ἀφίνει
τὴ σημερινὴν ἀπόφασι, στὸν-κύρι δικιοσύνη.
Καὶ μ' ὅλο πὺν τὸ δίκιον-τον καθάρια τὸ γνωρίζω,
χάν' ὁ γονεῖς μου, σὰ θωρῶ, στανιῶς μ' ἀποφασίζω.
Ἑρωτας στέκ' ἀνάδια μου, κι ἄδικα τυραννᾷ με,
μ' ἄρματα φοβερίζει με, καὶ μὲ φωτιά κεντᾷ με,
μὲ τὸ ξιφάρι μοῦ μιλεῖ, μὲ τὴ σαττα λέγει,
τὸ δίκιον-τον μ' ἀναλαμπὴ καὶ φλόγα τὸ γυρεύγει,
κι ἂ δὲν-τοῦ κάμω θέλημα, μὲ τὴ φωτιά μὲ καίγει,
καὶ πλιά παρὰ τὸν κύριον μου βαρύνει, καὶ δοξεύγει,
κι ὥς βουλευθῶ στὸν-πόλεμο, ὁπού ἔμαι νὰ νικήσω,
τέσσαρα ζάλα πᾶ ὁμπρός, κι ὀχτῶ γιαγέρν' ὀπίσω.

Ὅπουδήποτε καὶ ἂν καταφύγῃ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀδύνατον ν' ἀ-

ποφύγη τὸν Ἐρωτα, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν δύναμιν νὰ εἰσχωρῇ πανταχοῦ:
Γ 1608 τσ' ἀγάπης ὡς κι ἃ χώνεται, 'ποὺ τ σ' ἀραμάδες μπαίνει.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐπιχειρηθείσης ἀναδρομῆς εἰς χωρία τοῦ Ἐρωτοκρίτου, εἰς ἃ γίνεται λόγος περὶ τοῦ Ἐρωτος, καταφαίνεται ὅτι ὁ ποιητὴς προσωποποιεῖ τοῦτον ἐν πλήρει γνώσει τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς παραδόσεως. Ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ του περιβάλλοντος, ἐν μέσῳ δηλαδὴ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου, ὅπου τοποθετεῖ τὸ ἔργον του ὁ Β. Κορνάρου, ὁ θεὸς Ἐρως δρᾷ καὶ διέπει τὴν μοῖραν τῶν κυρίων προσώπων τοῦ ἔργου.

Ἐρχομαι τώρα πάλιν εἰς τὸ κονταροκτύπημα καὶ τὴν βασικὴν θέσιν τῆς παρούσης ἀνακοινώσεως.

Εἰς τὸν προκηρυχθέντα ὑπὸ τοῦ Ρήγα τῶν Ἀθηνῶν ἀγῶνα κονταρομαχίας προσήλθον ἵνα λάβουν μέρος δέκα τρεῖς ἐν ὄλῳ ἥρωες, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἔφερεν ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας ἐνεπιγραφὸν ἔμβλημα, ἀπεικονίζον τὴν προσωπικότητα καὶ τὰ αἰσθητά του. Δύο ἐξ αὐτῶν δὲν ἦσαν Ἕλληνες, ὁ Ἀφέντης τῆς Σκλαβουνιάς Τριπόλεμος καὶ ὁ Καραμανίτης. Τὰ ἔμβληματα καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν περικεφαλαίων ἀμφοτέρων δὲν ἐνδιαφέρουν τὸ ἐνταῦθα ἀναπτυσσόμενον ζήτημα.

Ἀπαντες οἱ Ἕλληνες ἥρωες τοῦ κονταροκτυπήματος, ἐν συνόλῳ ἔνδεκα, ἔφεραν εἰς τὰς περικεφαλαίας τῶν ἔμβληματα καὶ ἐπιγραφὰς ἀναφερομένας εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὸν Ἐρωτα. Ἐκ τούτων πάλιν οἱ δέκα δεικνύουν διὰ τῶν παραστάσεων καὶ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν περικεφαλαίων τὸν ὅτι θητεύουν εἰς τὸν περωτὸν θεόν, ὅτι τελοῦν ὑπὸ τὴν ἀσίγαστον αὐτοῦ μανίαν. Μεταξὺ τῶν δέκα τούτων καταλέγονται καὶ οἱ δύο κύριοι ἀντίπαλοι τοῦ Κυπριώτη, ὁ Ἀθηναῖος Ἐρωτόκριτος καὶ ὁ Κρητικὸς Χαρίδημος. Ὁ πρῶτος τελεῖ ὑπὸ δεινὴν ἐρωτικὴν δοκιμασίαν, ὁ δεύτερος τελεῖ ὑπὸ βαρὺ ἐρωτικὸν πένθος ἔνεκα τοῦ θανάτου τῆς ἀγαπημένης του.

Μόνος κατ' ἐξαίρεσιν ἐξ ὅλων τῶν ἡρώων τοῦ ἀγῶνος παρίσταται ὁ Κυπριόδημος, ὡς περιφρονητὴς καὶ ὕβριστὴς τοῦ Ἐρωτος:

B 511 Στήν-περικεφαλαίαν-του ἦτο ζγουραφισμένο
ἀμάξι, καὶ κωλόσυρνε τὸν Ἐρωτα δεμένο,
κ' εἶχεν-καὶ γράμματ' ἀργυρά, ποὺ κάθε εἷς τὰ γρίκα,
πὼς τὸ κοπέλλι τὸ τυφλὸ ποτὲ δὲν-τὸν ἐνίκα.
«Τὸ νικητὴ τὸν-κερδαίτῃ στὰ πάνω κ' εἰς τὰ κάτω
δεμένο κωλοσύρνω το στ' ἀμάξι μ' ἀποκάτω».

Πιστεύομεν ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἐπιχειρεῖ ἐνταῦθα τὴν

δημιουργίαν μιᾶς «τραγικῆς» προσωπικότητας, ἡ ὁποία τοῦ εἶναι χρήσιμος διὰ τὴν σύνθεσιν τῆς «ὑποθέσεως» τοῦ κονταροκτυπήματος. Πρὸς τὸν περρωτὸν θεόν, ὃν πάντες οἱ λοιποὶ ἤρωες «σέβουσι», ἐπιδεικνύει ὁ ἐκ Κύπρου ἤρωες συμπεριφορὰν ἀπαράδεκτον διὰ τοὺς «Ἕλληνας» θεατὰς τοῦ ἀγῶνος. Ἡ περιφρόνησις πρὸς τὸν Ἑρωτα, ὁ ὁποῖος δαμάζει θεοὺς καὶ ἀνθρώπους «τὰ πάνω καὶ τὰ κάτω», εἶναι τὸ οὐσιαστικὸν στοιχεῖον ὅπερ χαρακτηρίζει τὸν Κύπριον ἀγωνιστὴν. Τὴν ἀνήκουστον αὐτὴν «ὑβριν» πρὸς τὸ θεῖον θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ «κάθαρσις», εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἡ ἥττα τοῦ ὑβριστοῦ ἤρωος.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ποιητικοῦ τούτου σκοποῦ ὁ Κορνᾶρος ὀργανώνει τὴν «ὑπόθεσιν» τοῦ κονταροκτυπήματος καθ' ὑπόδειγμα τῆς ἀρχαίας τραγωδίας⁵. Ὁ ἤρωες ἐμφανίζεται εἰς τὸν τόπον τοῦ κονταροκτυπήματος μὲ τὴν προκλητικότητα τοῦ ἀσεβοῦς ὑβριστοῦ, τοῦθ' ὅπερ προδιαθέτει δυσμενῶς τοὺς θεατὰς, «Ἕλληνας» Ἀθηναίους, οἵτινες ἐπανειλημμένως κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος ἐκφράζουν τὴν ἀπαρέσκειάν των πρὸς τὸν Κυπριώτην καὶ ἐπιθυμοῦν τὴν ἥτταν του, διὰ τὴν ἀδικον αὐτοῦ συμπεριφορὰν πρὸς τὸν Ἑρωτα.

Ὁ Κυπρίδημος καθιστᾷ περαιτέρω ἐτι μᾶλλον ἐμφανῆ τὴν πρὸς τὸν Ἑρωτα περιφρόνησιν καὶ ὑβριν. Ὅταν ἦλθεν ἡ σειρὰ του νὰ κονταροκτυπήσῃ, διακηρύττει ὅτι σκοπὸς τῆς προσελεύσεώς του εἰς τὸν ἀγῶνα ἦτο νὰ ἀποδείξῃ ἀδικον τὸν Ἑρωτα καὶ ὅτι διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸν κατεδίκασεν εἰς τὸν ἐξευτελισμὸν νὰ τὸν «σύρῃ» δεμένον εἰς τὸ ἄρμα του :

B 1533 *μ' ὅλο τὸν-κόσμο παίρνετον, ὀγιά νὰ πολεμήσῃ,
νὰ δείξῃ πὼς ὁ Ἑρωτας δέν-κάνει δίκια κρίσι,
γί' αὐτός στ' ἀμάξι μ' ἐντροπὴ δεμένο τότε σύρνει,
καὶ πρὸς αὐτεῖνον ἤκαμε σὰ Πήγας δικιοσύνη.*

Ἡ θρασεῖα αὐτὴ συμπεριφορὰ τοῦ Κυπρίδημου πρὸς τὸν Ἑρωτα ἐξαγριώνει τὸν ἀντίπαλόν του Ἀφεντόπουλον τῆς Μυτιλήνης Δημοφάνην, ὅστις :

B 1540 *σιμώνει του καὶ λέει του, πὼς δὲ γρικᾷ νὰ κρίνῃ,
γιατὶ στ' ἀμάξιν-του κρατεῖ τὸν Ἑρωτα δεμένο,
καὶ νὰ τοῦ δείξῃ, κι ἄδικα τὸν ἔχει σκλαβωμένο.*

Ὁ Κυπρίδημος ἐξανίσταται διὰ τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς τοῦ Δημοφάνη, θυμώνει καὶ προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἔναντι τοῦ Ἑρωτος ἐχθρικὴν συμπεριφορὰν του :

⁵) Ἡ «ὑπόθεσις» τοῦ κονταροκτυπήματος ἐνθυμίζει πῶς τὴν πλοκὴν τοῦ «Ἰπολύτου» τοῦ Εὐριπίδου.

- B 1545 Ἐγὼ καμα καλά, ἀμ' ὄχι ἐσεῖς οἱ-ἄλλοι,
 πού 'στε σὲ λάθος φανερό κ' εἰς ἐντροπὴν μεγάλην,
 νὰ λέτε πὼς σᾶσε νικᾷ ἓνα μικρόν-κοπέλλι,
 καὶ πὼς ἔχ' ἀπὸ λόγου σας ἐκεῖνο, ἀποὺ θέλει.
 Ἐτοῦτος ἐγεννήθηκεν εἰς τὰ δικά μου μέρη,
 κ' ἐπάσκισε πολλὰς φορὲς σὲ τοῦτα νὰ μὲ φέρῃ·
 μὰ ἐμὲ ποτὲ δὲ μοῦ ῥεσε, μ' ὅσα πολλὰ κατέχει,
 ἢ πρᾶξί ντου 'ναι βλαβερή, καὶ σφαίνει πού τὴν ἔχει,
 καὶ πλιά μοῦ γγίζει παρὰ σέ, κι ἂν ἤθελε μ' ἀρᾶσει,
 σὰν-καταπῶς τότε θωρεῖς δὲν-τόνε θέλα δέσει.

Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσαν μονομαχίαν ἡττᾶται ὁ Δημοφάνης, γεγονός ὅπερ ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐδέχθη μετ' ἐκδήλου λύπης :

- B 1583 Ἦπεσεν ἀποὺ τ' ἄλογο μὲ πόνο καὶ μὲ πρίκα,
 κι ὅλοι τὸν Ἀφεντόπουλλο ἐτοῦτο λυπηθῆκα.

Ὁ δεῦτερος ἀντίπαλος τοῦ Κυπρίδημου εἶναι ὁ Ρηγόπουλος τοῦ Ἀναπλίου Ἀντρόμαχος, δηλαδὴ βασιλικὸς γόνος ἰσῆς τάξεως πρὸς τὸν Κυπρίδημον. Οἱ δύο ἀντίπαλοι συγκρούονται καὶ μετὰ σκληρὸν ἀγῶνα ὁ Ἀντρόμαχος ἡττᾶται καὶ πίπτει ἀπὸ τὸ ἄλογον. Ὁ λαὸς ἀνησυχεῖ, διότι νομίζει ὅτι ἐφονεύθη :

- B 1641 Πάσι πολλοὶ καὶ βγάνουν-του μὲ βιά καὶ πιδεξότῃ
 τὰ σίδερα τσι κεφαλῆς, καὶ κλαῖγαν ἔτοια νιότη·
 μὰ παρηγορηθήκασιν, σὰν ἐγνωρίσαν-πάλιν,
 πὼς κείνο πού τὸν ἤβρηκεν ἦτον ἀπὸ τῆ ζάλῃ.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ αἰσθήματα συμπαθείας, αἵτινα ἐκδηλώνει ὁ λαὸς πρὸς τὸν Ἀντρόμαχον, τὰ αἰσθήματά του ἔναντι τοῦ Κυπρίδημου εἶναι ἐκδήλως ἐχθρικά. Ἰδιαιτέρας σημασίας, διὰ τὴν ἄποψιν, ἣν ὑποστηρίζω, εἶναι οἱ λόγοι τῆς δυσμενοῦς διαθέσεως τοῦ λαοῦ τῶν Ἀθηνῶν ἔναντι τοῦ Κυπρίδημου :

- B 1645 Τὸν ἄλλον δὲν μποροῦ νὰ δοῦ, κ' ἔχουν-του κακωσύνη
 γὰ τὸν-καημένον Ἐρωτα, ἅδικα πὼς τὸν-κρίνει.

Τρίτος κατὰ σειρὰν ἀντίπαλος τοῦ Κυπρίδημου προσέρχεται ὁ ἀφεντόπουλος τῆς Ἀξιᾶς (Νάξου) Γλυκοστράτης, ἀλλ' ἡ μεταξὺ των συγκρούσεις δὲν καταλήγει εἰς ἀποτέλεσμα, ἔνεκα ἀτυχήματος, ὅπερ συνέβη εἰς τὸν Νάξιον ἥρωα πρὸ τῆς λήξεως τοῦ ἀγῶνος.

Τελευταῖος πάντων προσῆλθε διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν Κυπρίδημον ὁ Ρηγόπουλος τοῦ Βυζαντίου Πιστόφορος. Δι' οὗς λόγους ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω ἡ παρουσία τοῦ ἥρωος τούτου εἶναι ὅλως συμβολικὴ καὶ ἐπεισοδιακὴ. Ἡ μονομαχία του μὲ τὸν Κυπρίδημον περιγράφεται

κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἐξαίρεται τὰ μάλα ἢ προσωπικότης του, ἡ δὲ προδιαγεγραμμένη ἦττα του προκαλεῖ μεγάλην λύπην :

B 1823 Σ' ὄλον τὸ ὕστερον αὐτὸς μέσα σὲ λίγην ὥρα
ἤπασε, καὶ πόνο πολὺ ἤδωκεν εἰς τὴν Χώρα.

Ἡ λύπη τοῦ λαοῦ κατὰ τὴν παρούσαν περίπτωσιν προέρχεται ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ αἰσθήματα ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὸν ὑψηλὸν βλαστὸν τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου.

Οὕτως ἐρχόμεθα εἰς τὴν τελικὴν φάσιν τοῦ ἀγώνος.

Ὁ Ρήγας τῶν Ἀθηνῶν ἀποφασίζει καὶ οἱ τρεῖς νικηταὶ Κυπρίδης, Χαρίδης καὶ Ἐρωτόκριτος δέχονται, ὅπως διὰ κλήρου καθορισθῇ ποῖος ἐκ τῶν τριῶν θὰ ἀποκλεισθῇ τῆς συνεχείας τοῦ ἀγώνος. Αὐτοῦ τὸ ὄνομα θὰ μείνῃ τελευταῖον εἰς τὴν ψηφοδόχον, εἰς τὸ «γαβὰ θι». Ἡ ἐπικειμένη κλήρωσις ἐκ τῆς ὁποίας θὰ φανῇ ποῖοι θὰ μείνουν τελευταῖοι δύο, διὰ νὰ ἀγωνισθοῦν τελικῶς καὶ νὰ κριθῇ ὁ ἀγών, ἐμβάλλει εἰς μεγάλην ἀνησυχίαν τὴν Ἀρετοῦσαν :

B 2251 Ἄς ἦτο μοιρετό, τὸ πεθυμῶ νὰ γίνῃ,
εἰς τὸ γαβὰθ' ὁ Ρώκριτος ὕστερος ν' ἀπομείνῃ.

καὶ

B 2257 Πάλ' ἄ θελήσ' ἡ μοῖρα μου, ποὺ πάντα μὲ παιδεύγει,
καὶ τ' ὄνομα τοῦ Ρώκριτου κάμῃ καὶ πρῶτον ἔβγῃ,
μὴν ἐρθ' ὀπίσ' ὁ Κρητικός, γιατί' ἔχει πλήσα χάρι,
πολλὰ φοβοῦμαι μετ' αὐτό, πὼς χάνει τὸ Ψυχάρι
τοῦ Κυπριώτη τ' ὄνομα τὸ δεύτερον ἄς εἶναι,
καὶ μετ' αὐτὸν ὁ φόβος μου τόσο πολλὸς δὲν εἶναι.

Ὁ κληρὸς ὑπῆρξε δυσμενὴς διὰ τὸν Κρητικόν, ὁ ὁποῖος ἀποχωρεῖ τοῦ ἀγώνος. Ἔτσι ἀντιπαράσσονται διὰ τὴν τελικὴν κρίσιν ὁ Κυπρίδης καὶ ὁ Ἐρωτόκριτος, δηλαδὴ ὁ ὑβριστὴς τοῦ Ἐρωτος ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ ἀφοσιωμένος λάτρης αὐτοῦ.

Πρὸ τῆς ἐκκινήσεως ὁ Ἐρωτόκριτος στρέφει τὸ βλέμμα πρὸς τὴν Ἀρετοῦσαν :

B 2289 Πρὶ νὰ κινήσῃ τ' ἄλογο, ὁ Ρώκριτος γυρίζει,
καὶ τὴν-Κεράν-τον στὰ ψηλὰ μὲ πόθ' ἀνεντρανίζει
καλὰ καὶ δὲν ἐμίλησε τότες, ὅντεν ἐστράφη,
τὸν-πόνο, τὴ λαχτάραν-τον στ' ἀνάβλεμμά ντον γράφει.
Ἡ Ἀρετοῦσα διάβασε στὰ μάτιά ντ' ὅ,τι χώνει,
γιατὶ σὲ τοῦτες τσι δουλειές λίγο σημάδι σώνει.

Εἰς τὴν πρώτην σύγκρουσιν θρυμματίζονται τὰ κοντάρια τῶν ἀ-

γωνιστῶν. Κάποια φωνὴ ἀπὸ τὸ πλῆθος ἐκφράζει θαυμασμόν διὰ τὸ τεχνικὸν τρέξιμον τοῦ Κυπρίδη καὶ ἡ Ἀρετοῦσα :

B 2307 Ἡ Ἀρετοῦσα τρόμασσε, τὰ χεῖλη δὲ μιλοῦσι,
 κ' ἐφαίνεται τζ' οἱ κονταρὲς στὸ στῆθός τσι χτυποῦσι·
 κι ἂν ἤθελε μπορεῖ ἡ φτωχὴ νὰ τὸ ξεφανερώσῃ,
 κ' ἐκεῖνο, πού τονε χωστό, μὲ λόγια νὰ ξεχώσῃ,
 ἥδιδ' ἀπὸ τὰ μέλη της, τῇ χάρι νὰ τσι κάμουν,
 οἱ καβαλλάροι νὰ σταθοῦ, κοντάρι νὰ μὴ δράμουν·
 κ' ἤλεγ' «Ἐδιάβην ἡ χαρά, ὅπου 'χα ὄντεν ἐβγῆκε
 ὁ Κυπριώτης, κ' ὕστερο τὸν Κρητικὸν ἀφήκε,
 γιὰτ' ἐφοβούμενε πολλὰ τὸν ἀντρειωμένο κείνο,
 κ' ἐδὰ πλιά τρέμω πλιά δειλιῶ καὶ πλιά φοβοῦμ' αὐτεῖνο».

Ὁ δυσμενὴς πρὸς τὸν ὕβριστήν τοῦ Ἐρωτος λαὸς ἀρχίζει νὰ δειλιᾷ καὶ νὰ εὐχεται τὴν πτώσιν του :

B 2321 Ἦρχισε νὰ δειλιᾷ ὁ λαός, κ' ἤθελε κ' ἐπεθύμα
 ὁ Κυπριώτης τὸ θεριὸ νὰ πέσ' ἀπὸ τὸ χτήμα.

Ὁ ἀγὼν κορυφοῦται, ὁ κόσμος, δυσμενὴς πάντοτε πρὸς τὸν ἀγωνιζόμενον Κύπριον εὐχεται τὴν ἥττάν του :

B 2349 Μικροὶ μεγάλοι στέκασι μὲ φόβον-κ' ἐθωροῦσα,
 καὶ νὰ κερδαίσ' ὁ Ρώκριτος ὅλοι παρακαλοῦσα.

Ἔρχονται εἰς μίαν ἀκόμη ἰσχυρὰν σύγκρουσιν ἄνευ ἀποτελέσματος καὶ ὁ Ρήγας τῶν Ἀθηνῶν, πιεζόμενος ἴσως καὶ ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ πλῆθους, τὸ ὅποιον φοβεῖται τὴν πτώσιν τοῦ Ἐρωτοκρίτου, ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμίαν νὰ διακόψουν τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐπομένην. Ἡ βασικὴ πρότασις ἀπορρίπτεται ὑπ' ἀμφοτέρων, οἱ ὅποιοι καλπάζουν διὰ τὸ τελικὸν κτύπημα. Ὁ κόσμος παρακολουθεῖ ἔμβροτος :

B 2377 Μὲ βιά γυρίζουν-τ' ἄλογα, τὸ τέλος θεὸ νὰ δοῦσι,
 μικροὶ μεγάλοι στέκουνσι μὲ φόβο καὶ θωροῦσι.
 Ὡφον κακὸ στήν Ἀρετὴ τὴν-παραπρικαμένη,
 πῶς ἔχει μάτια νὰ θωρῇ καρδιὰ νὰ τ' ἀπομένῃ,
 ἔναν ὅπου 'χ' ἔτσ' ἀκριβό, καὶ βλέπει μ' ἔγνωια τόση,
 ὁ ἥλιος νὰ μὴν τότε δῇ, κι ἄνεμος μὴν-τοῦ δώσῃ,
 'ς ἔτοιο κονταροχτύπημα σήμερο νὰ 'ν γιὰ κείνη,
 γιὰ τὸ στεφάνι πού καμε, στὴ Χώρα ν' ἀπομείνῃ.
 Κρουφὰ κρουφὰ παρακαλεῖ καὶ κρουφαναδακρύνει,
 ἀγκοῦσες ἔχει καὶ καημούς, μὰ δὲν-τσί φανερώνει.

Τὸ τρίτον αὐτὸ καὶ τελευταῖον κονταροχτύπημα ὑπῆρξε μοιραῖον διὰ τὸν Κυπρίδημον. Ἐχασε τὸν ἀγῶνα καὶ ὁ Ἐρωτόκριτος ἀνεδείχθη νικητής.

Ἡ ἀποτυχία τοῦ Κυπριώτου περιγράφεται μὲ μεγάλην λιτότητα ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ. Προηγουμένως περιγράφεται τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κονταριάς, πὺν κατέφερεν οὗτος ἐναντίον τοῦ Ἐρωτοκρίτου :

B 2389 *Τοῦ Κυπριώτῃ τὸ βαρὺ καὶ δυνατὸ κοντάρι
στον ἴδιον-τόπο τοῦ δωκε ὁπού ἔτον-τὸ ψυχάρι.
κι οὐδὲ ψυχάρ' οὐδὲ κερὶ οὐδὲ φωτιά οὐδὲ γράμμα,
τοῦ πόμεινε στὴν-κεφαλῇ, κ' ἦτο μεγάλο πρᾶμα,
νὰ τὰ ξεσκίς' ἢ κονταρά, κι ὅλα νὰ σκορπιστοῦσι,
κι ὁχ τῇ φωτιά τοῦ κονταριοῦ καημένα νὰ τὰ βροῦσι.
Πολλὰ ζαλίστ' ὁ Ρώκριτος στὴν-κονταρὰν ἐκεῖνη,
στ' ἄλόγ' ἀπάνω τὸ λαιμὸ τὴν-κεφαλὴν-τον κλίνει.
Καμπόσῃν ὥρα ἦτονε μὲ τῇ μεγάλῃ ζάλῃ,
μὰ ἡ μοῖρα ντου τοῦ βούθησε εἰς ἔτοια χρειὰ μεγάλη.
Δυὸ τρεῖς καὶ τέσσερεις φορὲς δείχνει νὰ πέσῃ κάτω,
κ' ἡ Ἀρετὴ ἐνεδάκρυνε κρουφὰ τὸν ἐλυπᾶτο·
ποῦρ' ἀντρειεύτηκε καλὰ, στὴ σέλλα σταματίζει,
πρὸς τὴν-Κεράν-τον μὲ καημὸ τὰ μάτι' ἀνεντρανίζει,
κ' ἦξαψ' ἀπὸ τὴν ἐντροπὴν πλιά παρὰ τὸ καμίνι,
κ' ὅστερα πάλ' ἐχλόμιανε, κι ὥσὰ νεκρὸς ἐγίνη,
γιατὶ τὸν εἶδ' ἔτοιας λογῆς ἐκεῖνη, πὺν τὸν-κρίνει,
εἰς τὸ λαιμὸ τ' ἄλόγου ντου τὴν-κεφαλὴν νὰ κλίνει.*

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν κονταριὰν αὐτὴν, τὴν ὁποίαν ἔδωκε, καὶ τὰ ἀποτελέσματά της, τὸ κτύπημα τὸ ὁποῖον ἔλαβε ὁ Κυπριώτης ἀπὸ τὸν Ἐρωτόκριτον δὲν φαίνεται νὰ ἦτο καὶ πολὺ σπουδαῖον. Εἶναι ἡ ἀσθενεσιτέρα περιγραφὴ κτυπήματος, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς ὁλόκληρον τὸ ἔπος. Ἐξ στίχοι ὅλοι ὅλοι, ξηρῶς περιγραφικοί, στίχοι οἱ ὁποῖοι φαίνονται γραμμένοι ἀπὸ χρονικογράφον μᾶλλον παρὰ ἀπὸ ποιητὴν :

B 2407 *Μ' ἄς ποῦμεν-καὶ τὴν-κονταρά, ὁπού δωκε κ' ἑτοῦτος,
μὲ τὴν ὁποία ἐκέρδαισε τοῦ στεφανιοῦ τὸ πλοῦτος.
Ἡῶρηκε τὸ Ρηγόπουλλο τ' ἀλύπητο κοντάρι
στὸ κούτελο, κ' ἐπῆρén-τον τῆς ἀντρειάς τῇ χάρι.
Χάνει τσί σκάλες καὶ τσί δυὸ τὸ χαλινάρ' ἀφῆκε,
ἐξάπλωσε τὰ χέρια ντου, κι ἀπὸ τῇ σέλλᾳ βγῆκε.*

Δὲν ὑπάρχει οὐδὲ ἓν ποιητικὸν στόλισμα διὰ νὰ χρωματισθῇ ἡ ἡττα, ὁ ποιητὴς ἀποφεύγει νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ Κυπρίδημος ἔπεσεν ἀπὸ τὸ ἄλογο, λέγει ἀπλῶς ὅτι «βγῆκε» ἀπὸ τὴν σέλλαν. Διερωτᾶται κανεὶς ἂν ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου μᾶς πληροφορεῖ ἢ ὅχι εἰς τοὺς στίχους αὐτοὺς ὅτι ὁ Κυπριώτης ἐνίκηθη.

Ἡ ξηρὰ αὐτὴ καὶ ἀντιποιητικὴ περιγραφὴ εἶναι ἐκεῖνη ἡ ὁποία μὲ

ἔκαμε νὰ προβληματισθῶ περὶ τὸ ὅλον ζήτημα τῆς παρουσίας καὶ δράσεως τοῦ Κυπριδῆμου. Ἐσκέφθην δὲ ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν ὁ Κορνᾶρος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀναμφισβητήτως ὁ μεγαλύτερος συνθέτης τῆς περιγραφῆς ἐξ ὅλων τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν τῶν νεωτέρων χρόνων, νὰ ἐξέθετεν κατ' αὐτὸν τὸν ξηρὸν καὶ ἀντιποιητικὸν τρόπον τὴν ἥτταν ποὺ ἔδωσε τὴν λύσιν εἰς μίαν μακρὰν ὑπόθεσιν, διὰ τὴν περιγραφὴν τῆς ὁποίας διέθεσεν ὅλην του τὴν ποιητικὴν δύναμιν.

Ἡ ἥττα τοῦ Κυπριδῆμου ἐπιβάλλεται βεβαίως ἐκ τῆς οἰκονομίας τοῦ ἔργου, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ νὰ νικήσῃ ὅπωςδῆποτε ὁ Ἐρωτόκριτος. Ὁ Κορνᾶρος ὅμως εἶχεν ὑποχρέωσιν νὰ εὕρῃ τὰ ἀνάλογα ποιητικὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἡρμηνεύετο πῶς ἓνα Ἀφεντόπουλο, τὸ ὁποῖον προηγουμένως εἶχεν ἀναδειχθῇ ὡς ὁ ἀναμφισβητήτως πάντων ὑπερέχων, εἶχεν ἤδη καταρρίψει τέσσαρας μεγάλους πολεμιστάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων δύο βασιλικοὺς γόνους, καὶ μάλιστα τὸν ὑψηλὸν βασιλικὸν βλαστὸν τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου, ἡττήθη τόσον εὐκολὰ καὶ μάλιστα ἀπὸ ἓνα κοινὸν θνητόν, τὸν Ἐρωτόκριτον.

Προσεκτικωτέρα ἐνατένισις τοῦ ζητήματος ἀποδεικνύει ὅτι πράγματι ὁ ὑψηλῆς πνοῆς ποιητῆς τοῦ Ἐρωτοκρίτου εἶναι ποιητικῶς ἀπρόσβλητος. Κατὰ τρόπον κλασσικόν, εἶχε προπαρασκευάσει «ἠθικὴν κρίσιν», ἥτις ἐλύθη διὰ τιμωρίας τοῦ ἀσεβήσαντος. Ὁ Κυπρίδης δὲν ἐνίκηθη ὑπὸ τοῦ Ἐρωτοκρίτου, ἀλλ' ἐδαμάσθη ὑπὸ τοῦ ὕβρισθέντος καὶ καταφρονηθέντος θεοῦ. Ὁ Ἐρωτόκριτος ὑπῆρξε τὸ τυφλὸν ὄργανον, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησεν ὁ θεὸς Ἐρως διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὸν ὕβριστήν του.